

طرح درس «آداب تَخَلُّی» دبیرستان

جزوه‌ی دانش آموز

إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَ يُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ
السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَ يُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ
الشَّيْطَانِ وَ لِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَ يُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ

(به یاد آورید) زمانی که (خداوند) از سوی خود برای آرامش شما، خوابی
سبک بر شما مسلط ساخت و از آسمان بارانی بر شما فرستاد تا شما را با آن
پاک کند و پلیدی (وسوسه‌ی) شیطان را از شما بزدايد و دل‌های شما را
محکم و گام‌هایتان را با آن استوار سازد.

(آیه‌ی شریفه‌ی ۱۱ سوره‌ی انفال)

بسم الله الرحمن الرحيم

آداب تَخَلُّی

در بحث بیان احکام دین خدا ، حیا نداریم. نکاتی در این درس بیان می شود که در نگاه اول از حیا به دور است ولی مخصوص این کلاس است و در بیرون مطرح نمی کنیم.

نکته ی مهم؛

مهمترین نکته در این بحث اینست که اسلام آخرین دین است و در نهایت اکمال قرار دارد. همه چیز در آن هست مشروط بر اینکه معلّم آن (امام معصوم ۷) در کنارش باشد. یعنی قرآن و امام علیه السّلام را باید با هم داشت تا از این دین کامل بتوان استفاده کرد. ما برای تمام لحظات بیداریمان و حتّی خوابمان ، احکام واجب ، مستحب و یا مکروه داریم که می توان با انجام آن ها رضایت خداوند را جلب نمود.

در مبحث تَخَلُّی و به طور کلی احکام ریز و جزئی که در دین وجود دارد باید توجّه کرد که این همان اثر و نشانه تکمیل بودن دین است. آنقدر کامل است که حتّی به مسائل بسیار جزئی و در ظاهر پیش پا افتاده توجّه کرده تا پیروان آن از کوچکترین منافع نیز بی بهره نمانند.

بر همین اساس بوده که مردم در طول اعصار از رعایت دستورات اسلام بهره مند بوده و منافع کسب کرده اند بدون این که علّت آن دستورات را بدانند. البتّه اگر کسی جویای علّت می گردید و آن را از معلّم دین و کتاب سوال می کرد جواب به او داده می شد. اگر هم کسی میخواست یا بخواهد که ابتدا علّت را بداند و سپس عمل کند و توجّه به آن معلّم نداشته باشد باید صبر کند تا کشف علمی در مورد فواید و علل دستورات صورت بگیرد و بعد عمل کند. او در این حالت از منافع عمل یا اعمالی که انجامش را منوط به کشف فایده و علّتش کرده است محروم خواهد بود.

تذکّر؛ این مورد را توجّه داشته باشید که کار پسندیده یا مهم تنها به کوشش های علمی مثل تلاش های علمایی چون صدوق و طوسی و... یا تهجّد های عابدانه محصور نمی گردد. گاهی انجام کارهایی که اصلا به نظر نمی آیند یا پست و بی ارزش جلوه می کنند چنان لازم است که انجام دهنده اش از زبان فردی چون آیت الله بروجردی تمجید می شود.

فردی بوده که به مناسبت ساخت مستراح های عمومی و بین راهی در بین مردم به حاجی مستراحی معروف شده بود. ایشان با توجه به زمانه‌ای که در آن زندگی می‌کرده تشخیص کار خیر را در این دیده که در محلات یا کاروانسراها یا اماکن عمومی که محل اسکان مسافر یا مردم عادی است اقدام به ساخت و تجهیز مستراح نماید. آقای بروجردی در میان جمع برای ایشان به مناسبت کاری که می‌کرده است طلب آمرزش کرده است.

آداب بیت‌الخلا

۱. واجب است در هر حالتی حتی هنگام تخلی عورت خود را از دیگران بپوشاند. حتی محارم و اطفال. نکات؛

الف) پوشاندن عورت از ناظر محترم. روی کلمه محترم بحث شود که این امر یعنی ادای احترام به خود و دیگران.

ب) پوشش و حیا.

در شلوارهای فاق کوتاه یا لباسهای چسبان که اسافل اعضا با آن به خوبی پوشیده نمی‌شود یا برجستگی های بدن وضوح بیشتری پیدا میکند. این کار نیز بی احترامی به خود و دیگران است.

توضیح این که پوشش دو نوع است.

نوع اول پوشش واجب است مثل ستر عورت که همواره لازم است.

نوع دوم پوشش حیایی است. یعنی پوشاندن بدن به جهت رعایت حیا. مثلاً لباسهایی با یقه خیلی باز یا آستین رکابی‌های

کوتاهی که عملاً نمی‌شود به آن آستین گفت. اینها برای رعایت حیا کفایت نمی‌کند. فاق کوتاه شاید حرام نباشد ولی حداقل

پوشش است. حداقل، تامین کننده حیا نیست. وقتی امکان پوشش کامل وجود دارد نباید به حداقل اکتفا کرد.

ج) «عورت» از کلمات هم خانواده عار به معنای «ننگ» و «زشتی» است. به معنای چیزی است که باید پوشانده

شود.

ما حتی در زمان یا مکانی که تنها هستیم نیز نمی‌توانیم عریان باشیم. مثلاً عریان بودن در حمام. حرام نیست اما آن ناظر محترم

لزوماً کسی نیست که ما هم او را می‌بینیم. دو مِلِکی که ناظر و ثبت کننده اعمال ما هستند همواره در کنار ما حاضر خواهند بود

حتی در حمام.

۲. حرام بودن رو یا پشت به قبله بودن در حین تخلّی و حتّی هنگام استنجاء(شستن خود).

توضیح اینکه؛ ما برای جهتی که به سمت محل اصلی عبادت‌مان است و برای عبادات به سوی آن توجّه میکنیم احترام قائل هستیم و هیچ کار پستی را رو به آن سمت انجام نمیدهیم چه رسد به تخلّی.

۳. مخرج بول فقط با آب تطهیر می شود(بدون استثنا).

چنانچه در شرایطی آب مهیّا نباشد باید محل را خشک کرد و بعداً با آب تطهیر نمود. اگر در این حین بدن عرق نماید و به لباس سرایت کند لباس نجس خواهد بود.

در توالتهای فرنگی که مورد استفاده است دستمال کاغذی برای طهارت از بول مفید نیست. مدل توالت عوض شده و این به معنای عوض شدن مدل طهارت نیست.

۴. مخرج غائط را با غیر آب نیز می‌توان تطهیر کرد اما آب از هر نظر برتر است.

در این زمینه باید توجّه به مسئله افراط و تفریط شود. افراط می‌شود **وسواس**، طرف آن‌قدر در شستن خود زیاده‌روی می‌کند که علاوه بر اسراف در مصرف آب به مرض وسواس نیز مبتلا می‌شود. روایات مربوط به مذمتِ وسواس در ذیل باب ایمان و کفر آمده است. خدا فرموده با یکبار شستن پاک می‌شود. فرد وسواسی می‌گوید نخیر با دو بار شستن پاک می‌شود. این ایستادگی در برابر دستور خداست.

تفریط نیز به بی‌مبالائی و لابالی‌گری می‌انجامد. تذکّر باید به نحوی باشد که میانه این دو امر رعایت شود. یعنی نباید نه از این طرف بام افتاد و نه از آن طرف. راه حلّش انجام دقیق دستور خداست.

۵. در هنگام ورود به مستراح(محل راحت شدن) به یاد خدا باشد در این زمینه حتّی روایاتی هم وجود دارد .

قال الصادق^(ع) : لَا بَأْسَ بِذِكْرِ اللَّهِ وَ أَنْتَ تَبُولُ فَإِنَّ ذِكْرَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَسَنٌ عَلَى كُلِّ حَالٍ فَلَا تَسْأَلُ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ.

حضرت صادق (علیه السلام) فرمودند: ذکر خدا در هنگامی که بول کنی عیب ندارد زیرا ذکر خدا در هر حالی نیکو است، پس از ذکر خدا خسته مشو.

وسائل الشیعه ج ۱ ص ۲۱۹ حدیث ۲

البته باید دقت کرد که صحبت کردن در این حالت کراهت دارد.

قال أبي الحسن الرضا (عليه السلام): نهى رسول الله (ص) أن يجيب الرجل أحداً وهو على الغائط أو يكلمه حتى يفرغ.

امام رضا (علیه السلام) رسول خدا (ص) نهی کرده است از اینکه کسی در حین غائط کردن جواب دهد کسی را یا اینکه با کسی تکلم کند تا اینکه فارغ شود.

وسائل الشیعه ج ۱ ص ۳۰۹ حدیث ۱

و کراهت سلام دادن به دو نفر. یکی کسی که در حال ادای نماز است و دیگری کسی که مشغول تخلی است.

۶. استحباب گفتن کلمه استعاذه در هنگام ورود به مستراح.

بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الرَّجْسِ النَّجْسِ الْخَبِيثِ الْمُخْبِثِ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ.

به یاری خدا و استعانت از او پناه میبرم به خداوند از شیطان رانده شده ناپاک پلید زشتخو و زشت کردار.

من لا يحضره الفقيه ج ۱ ص ۲۵ حدیث ۴۲

تمام اینها برای نجاست در مستراح گفته می شود و دقت شود که بدتر از اینها کفر و نافرمانی شیطان است که او را حداقل همسطح با ادارار و مدفوع کرده است.

۷. گفتن بسم الله در موقع کشف لباس. طبق حدیث حتی در موقع تعویض لباس نیز باید به یاد خدا بود (مثلاً در استخر). در

واقع حتی خارج کردن لباس از بدن نیز باید برای خدا باشد و به دور از اوامر شیطانی.

۸. نعمت خوردن و سلامتی و قدرت بر دفع داشتن (در مقابل یبوست و اسهال).

داستان بهلول و هارون الرشید ملعون که در ص ۱۱ همین جزوه آمده است.

۹. ما حتّی برای دیدن آن چه که از ما دفع می شود ذکر داریم .

قال امیرالمومنین (علیه السلام): « مَنْ كَانَتْ هِمَّتُهُ مَا يُدْخَلُ بَطْنَهُ ، كَانَتْ قِيَمَتُهُ مَا يُخْرَجُ مِنْهُ. »

« کسی که دغدغه او آن چیزی باشد که وارد شکمش می شود، قدر و اندازه اش آن چیزی می شود که از او خارج می شود.»

غیرالحکم و درر الکلم

۱۰. برتر بودن آب بر سایر مطهّرات. يُنْزَلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءٌ لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ.

(۱۱ انفال)

۱۱. بعد از تطهیر مخرج از غائط ، در اطراف آن هیچ ذره‌ای نباید باقی بماند. (وجود لیزی بعد از دفع در مخرج و اطراف آن به معنای نجس بودن محل است).

○ مخرج بول با غیر آب پاک نمی شود. و در کر و جاری اگر بعد از برطرف شدن بول یک مرتبه بشویند کافی است ، ولی با آب قلیل احتیاط مستحب آن است که دو مرتبه شسته شود و سه مرتبه شستن بهتر است.

○ اگر مخرج غایط را با آب بشویند ، باید چیزی از غایط در آن نماند. ولی باقی ماندن رنگ و بوی آن مانعی ندارد و اگر در دفعه‌ی اوّل با آب کر طوری شسته شود که ذره‌ای از غایط در آن نماند ، دوباره شستن لازم نیست.

۱۲. به جای آوردن حمد الهی بعد از اتمام کار.

۱۳. در ورود پای چپ و در هنگام خروج پای راست را مقدّم بدارد.

۱۴. کراهت ایستاده بول کردن و نگه داشتن آن.

حتّی با وجود سر سوزنی از ادرار بر روی لباس و بدن نمی توان نماز خواند. و در ایستاده بول کردن امکان ترشّح بول به لباس و بدن بسیار زیاد است ضمن اینکه چگونه می خواهد طهارت حاصل کند؟ (با غیر آب نمی شود).

۱۵. استبراء از بول. (استبراء واجب نیست.)

اگر کسی استبراء نکند و رطوبتی از وی خارج شود آن رطوبت نجس خواهد بود. در واقع استبراء تخلیه‌ی کامل مجرای بول است. فایده‌ی استبراء نیز همین است. اگر استبراء کرد و رطوبتی غیر از منی از او خارج شد آن رطوبت پاک است و نیاز به تطهیر ندارد.

کراهت حبس ادرار؛

✓ شخصی از امیرالمومنین (علیه السلام) سوالی پرسید. ایشان جواب ندادند و از مسجد خارج شدند به مستراح رفتند و بعد از مدتی برگشتند. سپس جواب سوال کننده را دادند.

✓ به لقمان گفتند که پسرت از اسب پیاده شد و پشت درختی بول کرد. گفت اگر بر پشت اسب هم این کار را می‌کرد جای سرزنش نداشت. (حکایت از کراهت شدید حبس ادرار دارد.)

نعمت سلامت؛

✓ بهلول از هارون علیه العنه که می‌گفت: « آفتاب طلوع کن که هر جا طلوع کنی مُلک من است و غروب کن که هر جا غروب کنی باز مُلک من است » ، پرسید: « اگر ناتوان از بلع غذا باشی حاضر هستی چه‌میزان از مُلک خود را بدهی تا بتوانی لقمه‌ای را ببلعی؟ » هارون گفت: « نصف مُلکم را می‌دهم. » بهلول پرسید: « اگر ناتوان از دفع باشی چقدر از مُلک را می‌دهی تا قادر بر آن گردی؟ » هارون گفت: « نصف دیگر را هم می‌دهم. » بهلول گفت: « پس به این مُلکی که تمام آن به بلع و دفع لقمه‌ای بند است دل نبند. »

ستر عورت؛

✓ داستان مواجهه امیرالمؤمنین ۷ با عمرو عاص و عریان شدن او. عمرو نه برای خود احترامی قائل شد و نه اینکه حضرت حاضر شدند خدشه‌ای به شخصیت خود وارد کنند و لحظه‌ای آن خبیث را عریان و بدون ساتر ببینند. علاوه بر اینکه نشان دادن عورت یا نگاه بر آن جز در موارد خاصّ حرام است.

✓ داستان کودکی پیامبر ۹ و جمع‌آوری سنگ توسط کودکان در دامن لباس‌های عربی ، که باعث کشف عورت می‌شد اما پیامبر از این کار محفوظ ماندند.

رعایت بهداشت؛

✓ یکی از علما برای معالجه به خارج از کشور رفته بودند. مسوول جمع آوری لباس‌های بیماران از همراه ایشان سوال می‌کند که آیا ایشان در این مدتی که اینجا بستری بوده اند قضاء حاجت نکرده‌اند؟ وقتی علت را از او می‌پرسند می‌گویند در این مدت لباس هر کسی را که تحویل گرفتم تا لباس جدیدی به او بدهم در لباسش حداقل لگه‌ای دیدم که نشان از برخورد ادرار یا مدفوع با لباس داشته اما در لباس ایشان هیچ اثری از اینکه قضاء حاجت کرده باشند نیست.

✓ چند وقت قبل دستشویی‌های دانشگاه کابل با مشکل عدم خروج آب مواجه می‌شود. بعد از بررسی متوجه می‌شوند که گروهی از دانشجویان آب را از مطهرات ندانسته و برای تمیز کردن و پاک کردن!!! خود از سنگ و کلوخ استفاده می‌کنند.

✓ یکی از امام جمعه‌های شیعه افغانستان تعریف می‌کرد در سفری که به حج مشرف شده بودند در بین ۱۰۰ نفر حاجی حدود ۴۰ نفر شیعه حاضر بودند. مدیر هتلی که ایشان در آن مستقر بودند از افزایش مصرف آب نسبت به سال قبل گلایه داشت. بعد از پرس و جو کردن مشخص می‌شود که این هتل تا به حال در اختیار شیعیان نبوده و تمام مسافران آن از اهل تسنن بوده‌اند و در رعایت بهداشت توجه خاصی به آب نداشته اند حتی برای تحصیل طهارت.

✓ در هتل دیگری توالت‌ها دائماً خراب می‌شد و آب را رد نمی‌کرده است. بررسی می‌کنند می‌فهمند که به جای آب از سنگ استفاده می‌کنند. هر چه توضیح می‌دهند مشکل حل نمی‌شود یعنی آب را به عنوان مطهر قبول نمی‌کنند، به این نتیجه می‌رسند که برای جلوگیری از خرابی مجدد در هر توالت سطل‌هایی برای جمع‌آوری سنگ‌های مورد استفاده در توالت قرار دهند.

یک تذکر اخلاقی

یکی از متخصصین علم روش‌های آموزش و تربیت که خودش **یهودی** است به والدین آمریکایی توصیه می‌کند که فکر نکنند در جزیره لختی‌ها هستند. حتماً در خانه‌های خود با لباس‌های پوشیده و کامل حضور داشته باشند. یعنی از لباس‌هایی که عورت یا اعضای تحریک کننده ایشان را نمی‌پوشاند استفاده نکنند. این کار باعث حفظ حریم‌های بین والدین و فرزندان شده و علاوه بر آن مایه‌ی حفظ کرامت و احترام به خود و دیگران است. او مثال می‌زند؛ شما هنگامی که برای صرف غذا بر سر میز می‌نشینید معمولاً با لباس کامل حاضر می‌شوید تا به خدا برای نعماتی که به شما داده است احترام بگذارید. همین احترام را می‌توانید برای سایر موجودات قائل شوید.

مطلب دیگر اینکه در موقع تعویض لباس ، اگر چه معمولاً عورتین پوشیده است اما اگر کمی ادب و حیا رعایت شود از انجام این کار در مقابل دید دیگران خودداری خواهد شد. علاوه بر اینکه شأن و احترام خود و دیگران نیز حفظ خواهد شد رعایت موارد اخلاقی و حیا نیز صورت می گیرد.